

JULKAISTU NUMEROSSA 4/2015

TEEMAT

Lääkärit opioidiriippuvuuden kummeina?

Annikka Kalliokoski / Kirjoitettu 29.12.2015 / Julkaistu 19.2.2016

Anna Kortelainen kurkistaa kirjassaan *Eri kivaa!* runoilijatar **L. Onervan** 1900-luvun alun lääkekaappiin. Hammassärkyyn käy kokaiini ja raakojen omenien aiheuttamiin vatsanväännteisiin oopiumi. Tehokkaita troppeja! Riippuvuuden riski on kuitenkin ilmeinen. Siksi kokaiinia ei nykyään pidetä lääkkeenä, ja opioidien saatavuutta on rajoitettu.

Opioidit ovat ilman muuta paikallaan, kun akuutti kipu on ankaraa. Krooninen syöpäsairauteen liittyvä kipu taltutetaan WHO:n porrasmenetelmällä. Sen mukaan lievää kipua hoidetaan parasetamolilla tai tulehduskipulääkkeellä. Tähän liitetään kohtalaisessa kivussa heikko opioididiagonisti kodeiini, tramadoli tai buprenorfiini. Vahvat opioididiagonistit morfiini, oksikodoni, metadoni ja fentanylili ovat tarpeen voimakkaan kivun hoidossa. Tavoitteena on pitää kivut hyvin hallinnassa kellon ympäri.

Joskus törmää käsitykseen, että WHO:n kivunhoitoportaatt soveltuisivat sellaisenaan myös muuhun kuin syöpään liittyvään krooniseen kipuun. Opioidit eivät kuitenkaan erityisen tehokkaasti lievitä vaikkapa nivelkulumien aiheuttamia kipuja. Jos lääkkeen hyöty on vähäinen, on riippuvuuden synnyn ja muiden haittojen mahdollisuus otettava vakavasti.

Suomessa arvioidaan olevan 15 000 opioidien ongelmakäyttäjää. Lähes poikkeuksetta kyse on lääkkeiden päihdekäytöstä. Kaikki opioidit kelpaavat, ja laittomilla markkinoilla merkittävin on buprenorfiini. Buprenorfiini on tärkein lääke- ja huumekuolemien aiheuttaja, tramadoli toiseksi tärkein, kodeiini ja oksikodoni seuraavat perässä. Ryhmänä opioidit aiheuttavat kolmanneksen lääke- ja huumekuolemista.

L. Onervan aikaan moni potilas oli tullut morfiinista riippuvaiseksi lääkarinsä myötävaikutuksella. Tuolloin elimistössä morfiiniksi muuttuva heroini miellettiin tehokkaaksi yskänlääkkeeksi ilman riippuvuuden vaaraa. Viime aikoina heroinin käyttö on USA:ssa yltenyt epidemiaksi, josta syytetään lääkäreitä. Löperön opioidien määräämisen suitsiminen nimittäin vähensi reseptillä määrättyjen opioidien väärinkäyttöä, mutta morfiinin korvikkeena käytetty heroini yleistyi.

Vuosittain 400 000 suomalaista saa Kela-korvausta opioidilääkkeestä. Ei ole tiedossa, kuinka monelle heistä opioidi on määrätty syöpäkipuun. Vajaat 13 000 potilasta käyttää syöpäsairauden vuoksi erityiskorvattavia opioideja. Suunnilleen saman verran suomalaisia kuolee syöpään vuosittain. Lääkekulutuksen perusteella karkeasti arvioiden lähes 90 000 suomalaista ottaa yhden määritellyn vuorokausiannoksen opioidia vuoden jokaisena päivänä.

Ylivoimaisesti eniten käytetään kodeiinin ja parasetamolin yhdistelmävalmistetta, josta Kela-korvausta maksetaan lähes 300 000 suomalaiselle vuosittain. Joku saattaa etsiä internetistä ohjeet parasetamolin erottamiseksi kodeiinista. Ajatuksena on, että näin uskalletaan ottaa suuria kodeiiniannoksia ilman parasetamoliin liittyvää maksavaurion vaaraa.

Hiljattain julkaistussa, kipua koskevassa Käypä hoito -suosituksessa on selkeästi linjattu opioidien käytön periaatteet syöpäsairauteen liittymättömän pitkäkestoisen kivun hoidossa. Tavoitteena on tunnistaa kipupotilaiden joukosta ne, joille opioidi olisi sekä tarpeellinen että turvallinen.

Annikka Kalliokoski

LKT, kliinisen farmakologian ja lääkehoidon erikoislääkäri
Asiantuntijalääkäri, Kela

LISÄÄ AIHEESTA

Onnistunut kivunhoito on monen tekijän summa

(http://sic.fimea.fi/arkisto/2015/4_2015/kipu/onnistunut-kivunhoito-on-monen-tekijan-summa)

Kun kipu ei lopu – kipulääkärin matkassa Kambodžassa

(http://sic.fimea.fi/arkisto/2015/4_2015/kipu/kun-kipu-ei-lopua-kipulaakar-in-matkassa-kambodzassa)

KIRJALLISUUTTA

Kipu. Käypä hoito -suositus (julkaistu 4.12.2015). www.kaypahoito.fi (<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=hoi50103>)